

10. Українські народні прислів'я та приказки : [авт. вступ. статті В. Бобкова, упоряд. : В. Бобкова, Й. Багмут, А. Багмут]. – Київ : Державне видавництво художньої літератури, 1963. – 790 с.

11. Чепіга Я. Моральне виховання в справі виховання / Я. Чепіга // Проблеми виховання й навчання : зб. психо-пед. ст. – К. : Трьох святих, 1913. – Кн. 1. – С. 61–76.

12. Чорі Ю. Від роду до роду (Звичаєво-обрядові традиції Закарпаття) / Ю. Чорі. – Ужгород : вид. В. Падяка, 2001. – С. 7–59.

13. Яценко Т. Історичне коріння українського родинного виховання / Т. Яценко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2001. – № 3. – С. 26–30.

УДК 37.036

*Мирослав ПАГУТА,
м. Дрогобич*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЇ ДО ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ЕРГОДИЗАЙНУ

У статті проаналізовано деякі психолого-педагогічні аспекти підготовки майбутніх учителів технологій до естетичного виховання школярів. Розкрито вплив ергодизайну на рівень підготовки майбутніх учителів технологій до естетичного виховання школярів та його вплив на естетичне виховання школярів у процесі трудового навчання.

Ключові слова: *естетика, естетичне виховання, естетичне навчання, ергодизайн, навчально-трудова ергодизайнерська діяльність.*

Pahuta M. Psycho-pedagogical aspects of preparation of future teachers of technology to aesthetic education of students by facilities of ergodesign. In the article some psycho-pedagogical aspects of preparation of future teachers of technologies are analysed to aesthetic education of schoolboys. Influence of ergodesign is exposed as on the level of preparation of future teachers of technology to aesthetic education of schoolboys so on aesthetic education of schoolboys in the process of labour studies.

Key words: *aesthetics, aesthetic education, aesthetic studies, ergodesign, educational-labour ergodesign activity.*

Постановка проблеми. Зміни, що відбулися в суспільно-економічній сфері нашої держави, призвели до необхідності оновлення існуючої системи освіти, приведення її у відповідність до сучасних вимог

суспільства, які полягають у необхідності підготовки високоосвічених, естетично сформованих, творчих особистостей. Однією із основних вимог, які сучасне суспільство висуває до шкільної освіти, є естетичний та творчий розвиток підростаючого покоління. Так, у «Концепції естетичного виховання учнівської молоді в умовах відродження української національної культури» [6, 5] зазначається, що формування гармонійно розвиненої особистості з високим національним і культурним потенціалом, розвиненим почуттям прекрасного, усталеними естетичними смаками, готової до творчості у різних видах професійної діяльності, здатної керуватись естетичними принципами у житті й у побуті – складає основу мети естетичного розвитку особистості молодшої людини.

Особливо гостро дане завдання постає в системі загальношкільної підготовки школярів. Адже у праці людина не тільки спостерігає, але й сама створює красу, причому робить це у сфері усіх своїх здібностей та вмінь, завдяки чому кожен із учнів, незалежно від рівня їх естетичного розвитку, може знайти можливості для реалізації власних естетичних та творчих здібностей.

Можливість естетичного формування особистості у праці унікальні. У дослідженнях багатьох вчених відзначається, що праця – великий вихователь і вона є основою будь-якої естетичної діяльності, яка формує естетичні почуття, смаки, ідеали, розвиває здібності правильно розуміти естетичні цінності, потребу у ствердженні прекрасного та величного у праці та побуті.

На відміну від епізодичного спілкування з мистецтвом, із трудовою діяльністю та її результатами людина стикається повсякденно впродовж всього свого життя. У процесі трудової діяльності людина виступає у складній сукупності соціально-психологічних характеристик, а тому навчально-трудова діяльність учнів на уроках з технології напряму пов'язана з естетичним та творчим розвитком особистості учня, його моральним вихованням.

Поряд з цим, у питанні естетичного виховання школярів, в тому числі й у процесі трудового навчання, особлива роль належить безпосередньо педагогу, і визначається тим, в якій мірі він сам оволодів естетичним багатством, наскільки у нього розвинуті здібності до естетичного сприйняття оточуючого предметного світу та вміння їх відобразити в самостійно-творчій предметнотворчій (за своєю суттю ергономічною) та педагогічній діяльності.

У зв'язку з цим можна вести мову про те, що вирішення проблеми естетичного виховання учнів у значній мірі залежить від рівня підготовки до цієї діяльності майбутнього вчителя, у тому числі і майбутнього

вчителя технологій. Відповідно, значущість педагогічної діяльності в умовах сучасної школи потребують від психолого-педагогічної науки пошуку нових шляхів і педагогічних умов підвищення якості підготовки та професіоналізму майбутнього педагога.

Аналіз досліджень свідчить, що питання удосконалення змісту й методики підготовки майбутніх учителів технологій відображались у дослідженнях багатьох педагогів та психологів. Зокрема, пошуки шляхів вдосконалення методики професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів праці знайшли своє відображення у працях таких відомих науковців, як: С. Батишева, Є. Білозерцева, Ю. Васильєва, В. Зінченко, В. Сидоренка, Д. Тхоржевського та ін. Окремі аспекти професійно-естетичної підготовки вчителів досліджували: М. Александров, М. Волошина, Е. Гришин, Г. Корольова, Г. Петрова, Е. Третьякова та ін. Загальні питання підготовки майбутнього вчителя до естетичного виховання дітей та учнів розглядалися в наукових дослідженнях М. Волошина, М. Левшенко, В. Мирошніченко, Г. Лабковської, І. Печерського, В. Сергієва, І. Толпигіної тощо.

Разом із тим, аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що проблема підготовки майбутніх учителів технології до естетичного виховання учнів засобами ергодизайну розроблена в недостатній мірі.

Метою даної статті є виявлення та обґрунтування основних психолого-педагогічних аспектів підготовки майбутніх учителів технологій до естетичного виховання учнів засобами ергодизайну.

Виклад основного матеріалу. Як свідчить аналіз Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти [3], Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [10], галузевого стандарту вищої освіти [2] та навчальної програми з трудового навчання, саме трудове навчання школярів володіє одним із основних потенціалів для естетичного виховання учнів. Потенціалом, який надає самостійно-творча, предметно перетворювальна та предметнотворна ергодизайнерська діяльність школярів з урахуванням надбань етнодизайну та декоративно ужиткового мистецтва.

Творча навчально-трудова діяльність учнів на уроках технології виступає одним із найважливіших чинників трудового, морального, національно-патріотичного та естетичного виховання підростаючого покоління. Праця є формою предметно-практичної та духовної активності людини. Саме у трудовій діяльності реалізуються сутнісні сили сучасної людини, виявляється її творча та естетична складові. Адже, через працю багатства природи стають предметами, що задовольняють потреби людського існування [5].

Виходячи із суспільної та особистісної значимості трудової діяльності на розвиток особистості сучасної людини можемо стверджувати, що роль праці в естетичному вихованні підрастаючого покоління є визначальною й незамінною. У процесі праці людина вчиться концентрувати творчу енергію на предметі своєї діяльності, досліджувати об'єктивні якості предмету, співвідносити їх з можливостями задоволення людських потреб, виробляти чітку програму дій, що сприяє досягненню поставленої мети, знаходити неординарні, творчі варіанти розв'язання трудових завдань, переживати почуття насолоди, задоволення від самого трудового процесу та його результату. Без усього цього неможливий повноцінний естетичний розвиток сучасної людини. Саме у суспільно значимій праці зароджується властива лише людині здатність заздалегідь уявляти результат своєї діяльності, творити за законами краси.

Таким чином, можна стверджувати: сьогодні неможливо виховати гармонійну, багатосторонню особистість не розвинувши в неї якості естетичного суб'єкта [7]. Так само, як повноцінна праця неможлива без естетично розвинутої особистості, так і без праці неможливе естетичне та творче становлення сучасної людини.

Саме у навчально-трудої предметнотворній діяльності формується естетичне ставлення до світу та вміння його вираження у власній творчій предметнотворній діяльності. Особливо важливе використання праці як засобу естетичного виховання у період, коли у дитини ще тільки формуються особистісні структури [12]. При чому праця в естетичному вихованні має застосовуватися не як щось зовнішнє, примусове і неорганічне для самореалізації дитини, а як сфера задоволення її творчих інтересів, свідомого цілепокладання. Тоді дитина відчуватиме соціальне значення власної праці, її результатів [11].

При цьому, особливу роль на естетичний розвиток школярів та майбутніх учителів технології у процесі навчально-трудої предметнотворної діяльності безумовно відіграють ергономіка і дизайн. Важливість яких саме для естетичного виховання школярів у процесі трудового навчання зумовлюється тим, що нові форми проектування, що виникли в результаті проникнення методів художнього конструювання в традиційний (інженерний) процес конструювання, мають ряд своєрідних рис. Дана особливість проявляється в тому, що технічне (інженерне) та художнє конструювання утворюють єдиний цілісний процес розробки промислових виробів, об'єктів матеріального світу людини. При цьому, технічне конструювання створює в цьому комплексному процесі конструктивну основу предмета, а дизайн оформлює даний предмет як естетичну цінність, формуючи його естетичну складову [1, 12]. Харак-

терною та надзвичайно важливою рисою ергономіки та дизайну є їх тісний взаємозв'язок із технікою, предметним світом і людиною.

При цьому, реалії сьогодення є такими, що ергономіка і дизайн стають практично нерозривними, а якщо точніше, то сьогодні в площині практичного застосування більш доцільно вести мову не про ергономіку чи дизайн окремо, а про цілісну концепцію дизайн-ергономічного проектування (ергодизайн – комплексну науково-практичну діяльність, що на практиці втілює вимоги й рекомендації ергономіки й дизайну [4, 8]). Так, проектуючи чи удосконалюючи новий виріб, сьогодні уже далеко недостатньо просто поєднати в ньому досягнення ергономіки і дизайну. На даний час мова йде про цілісне влиття нового об'єкта в предметний світ, проектування нового соціотехнічного (олюдненого) предметного середовища, сприйняття його людиною. При цьому, проектуванню підлягають не тільки вироби (об'єкти матеріально-предметного світу), а і сам процес праці, структура праці, структура виробничих колективів і їх взаємозв'язок. Тому, залучення ергодизайну у всі сфери життєдіяльності людини забезпечує створення естетично довершеної, функціонально ефективної, зручної та безпечної у користуванні продукції, яка гармонійно входить в оточуюче предметне середовище, що досягається шляхом ергодизайнерського удосконалення структури та форми виробу з одночасним покращенням його споживчих властивостей. Таким чином, ергодизайн виступає об'єднуючим фактором передових досягнень науки, техніки, мистецтва, суспільства і людини (окремо взятої особистості), а, отже, повинен виступати надзвичайно важливою та невід'ємною складовою естетичного розвитку підростаючого покоління.

Проте, як свідчить практика шкільної освіти, ергодизайн не знайшов належного відображення в системі естетичного виховання школярів, а саме естетичне виховання учнів, так як і рівень підготовки майбутніх вчителів до естетичного виховання учнів у процесі професійно-педагогічної діяльності на сьогоднішній день не відповідають соціальному замовленню. В цьому контексті багато науковців зазначають, що між теорією й практикою формування професійної готовності майбутніх вчителів до реалізації змісту занять з технологій в загальноосвітній школі склалися суттєві суперечності.

Це пояснюється відсутністю науково-обґрунтованого, естетично спрямованого матеріалу у програмах та науково-методичної літератури з естетичного виховання учнів у процесі технологічної освіти, не розробленістю цілісної системи лабораторно-практичних ергодизайнерських завдань, які матимуть значний естетичний вплив на розвиток особистості учнів та, безумовно, дефіцитом висококваліфікованих кадрів. Тому

для реалізації цього потенціалу надзвичайно важливою є цілеспрямована ергодизайнерська та естетична підготовка майбутніх учителів технологій. Складність дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів трудового навчання до естетичного виховання учнів полягає, насамперед, у тому, що в її основі лежить поєднання декількох різнопланових складових формування особистості майбутнього учителя трудового навчання – професійно-педагогічної, естетичної, творчої, предметно перетворювальної, за своєю суттю ергодизайнерської та організаторської складової.

Разом з тим, естетичне виховання є незамінним засобом формування в індивіда соціально-психологічного механізму творчої діяльності. Цей механізм формується у процесі залучення особи до художньо-технічної та ергодизайнерської творчості, що є необхідними елементами як естетичного виховання, так і творчого становлення особистості. Тому, у психолого-педагогічній літературі естетичне виховання розглядається як цілеспрямований, організований та контрольований процес формування в особистості естетичного відношення до дійсності й естетичної діяльності та виступає одним із невід'ємних засобів формування творчої, всебічно розвинутої особистості [14]. Подібний підхід до визначення змісту терміна «естетичне виховання» відображено й у словнику з естетики. Так, під естетичним вихованням розуміють процес формування у людини здібності сприймати красу у реальному житті та у мистецтві, розвиток її естетичних почуттів, думок та смаків, вміння та потреби брати участь у створенні прекрасного у житті та у художній творчості, розвиток її творчих здібностей [8, 82].

При цьому важливо пам'ятати, що естетичне виховання є не тільки невід'ємною складовою у формуванні особистості, а й виступає його кінцевою метою, тому, відповідно, й не може реалізуватись відокремлено та бути відірваним від безпосереднього навчального процесу. Відповідно, підготовка майбутнього вчителя технологій до естетичного виховання учнів має на меті формування готовності студентів до здійснення естетичного виховання учнів у майбутній професійно-педагогічній діяльності. Адже педагог повинен не тільки сам бути естетично освіченим, вільно володіти вміннями та навичками, необхідними для естетично-творчої діяльності, але й уміти передавати ці свої якості іншим, організовувати процес загальнотрудового, творчого та естетичного виховання школярів.

Не відкидаючи можливості використання вчителем широкого спектру засобів естетико-педагогічного впливу, разом із тим слід підкреслити, що визначальне значення у цьому відношенні повинна відігравати

та навчальна дисципліна, яка складає основу педагогічної діяльності вчителя [13]. Отже, для майбутнього учителя технологій головним чинником естетичного збагачення особистості учнів є їхня самостійна, навчально-творча, за своєю суттю ергодизайнерська, діяльність.

Під самостійною, навчально-творчою ергодизайнерською діяльністю школярів ми розуміємо таку форму навчальної діяльності, яка передбачає розв'язування навчально-творчих завдань та спрямована на пізнання об'єктивної дійсності, оволодіння суспільно-історичним досвідом людства у процесі створення об'єктів предметного світу людини з дотриманням усіх вимог технічної естетики, ергономіки та дизайну, в процесі якої учні не тільки активно засвоюють конкретні знання, уміння і навички, оволодівають власним досвідом їх набуття, а й розвивають свої творчі та естетичні здібності та задатки.

З цієї позиції надзвичайно важливим, як на наш погляд, у процесі фахової підготовки майбутнього учителя технологій є його залучення до творчої, предметнотворної ергодизайнерської діяльності. Ергодизайн, як і ергодизайнерська діяльність, являє собою складне та вельми прогресивне явище, роль якого в розвитку соціокультурного простору є однією з головних у процесі гармонізації оточуючого середовища. Ергодизайн сприяє формуванню в людини цілісного уявлення про взаємозв'язок оточуючого предметного світу із соціальною й виробничою сферою життєдіяльності людини, розумінню важливості цілісного сприйняття оточуючого середовища, а також його цілісному конструюванню та видозміненню.

Важливість ергодизайну саме в системі фахової підготовки майбутніх учителів технології, насамперед, зумовлюється тим, що даний вид соціокультурної предметнотворної діяльності формується на межі трьох полярних галузей знань – людинодосліджуючої (антропометрія, психофізіологія, психологія сприйняття та адаптації, інженерна психологія тощо), суспільно-гуманітарної (естетика й мистецтво, соціологія, загальна психологія тощо) і техніко-технологічної (інженерне проектування та конструювання, технології тощо). Завдяки їх цілісному поєднанню ергодизайн не тільки сприяє формуванню в людини цілісного уявлення про взаємозв'язок оточуючого предметного світу із соціальною й виробничою сферою життєдіяльності людини, розумінню важливості цілісного сприйняття оточуючого середовища та його цілісного конструювання й видозмінення, а також, сприяє особистісному розвитку, розвитку його естетичних здібностей, творчому та естетичному самовираженню особистості у процесі осмисленої самостійно-творчої діяльності.

Саме завдяки самостійно-творчій ергодизайнерській діяльності естетична творча здібність та психічні властивості й якості особистості, які складають основу її сформованого творчого мислення, уяви, фантазії, здібності до асоціацій, нестандартного підходу, високорозвинутого естетичного сприйняття та почуття, сформованого естетичного смаку, знаходять своє відображення та подальший розвиток, тим самим сприяючи перетворенню усіх видів діяльності людини у творчий процес осмислення та перетворення оточуючої дійсності з позиції корисності та естетичної довершеності.

У загальному вигляді естетичну творчу здібність можна визначити як комплекс перцептивних, інтелектуальних, характерологічних та естетичних властивостей та якостей особистості, які забезпечують їй можливість проявляти себе у будь-якому виді людської діяльності як творчу, естетично розвинену особистість [9].

На основі проведеного аналізу сутності ергодизайну та існуючих підходів до розвитку естетичних здібностей людини ми прийшли до висновку, що людина, перебуваючи в соціокультурному просторі та у заповненому різноманітними предметами матеріальному світі, сприймає предметне, як і оточуюче природне, середовище одночасно на усвідомленому (розумово-логічному) та неусвідомленому (почуттєвому) рівнях. Для споглядання об'єктів предметного світу людині достатньо почуттєвого сприйняття, яке дозволить їй інтуїтивно оцінити рівень краси, естетичності та художньо-технічної довершеності виробу. Інтуїтивно сприймаючи об'єкт матеріального світу, людина одночасно аналізує його у відповідності з наявним досвідом і знаннями, відповідно реагує на нього та приймає рішення щодо його застосування. Неусвідомлений рівень сприйняття реалізується через призму внутрішнього світобачення людини та втілюється у формі асоціативного мислення, яке виявляється визначальним у процесі оцінки соціокультурної та естетичної сутності матеріального об'єкта. При цьому, дана оцінка має суб'єктивний характер, оскільки кожна людина індивідуальна, зі своїм неповторним внутрішнім світом, світоглядними та соціокультурними установками. В процесі такої соціокультурної оцінки, кожний індивід повинен розуміти, що у відповідності до принципів та засад ергодизайну, створюваний предмет як елемент загальносуспільної матеріальної культури повинен бути не тільки функціональним, ергономічним, суспільно та екологічно безпечним, а й красивим і естетично довершеним. Виходячи з даної точки зору, ми вважаємо, що будь-який об'єкт матеріального світу оцінюється за допомогою логічного мислення на основі комплексу об'єктивних знань та суспільно значущих уявлень про даний

об'єкт. Вважаємо, що естетичне сприйняття людиною будь-якого матеріального об'єкту втілюється через сферу естетичного відчуття та пізнання. Аналізуючи свої естетичні відчуття, зіставляючи їх із наявними знаннями про прекрасне, своїм соціокультурним досвідом, людина, з однієї сторони, приймає рішення щодо рівня естетичності та довершеності оточуючого предметного середовища, а з іншої, вносить відповідні корективи у власне світобачення та розуміння суті поняття естетичності та довершеності.

Висновки. Аналізуючи різні аспекти естетичного виховання, ми констатуємо: естетична підготовка майбутнього учителя технологій повинна являти собою єдність естетичного навчання та естетичного виховання, які здійснюються у змісті, різноманітних формах та методах навчально-виховного процесу, спеціальної діяльності вищого навчального закладу освіти в естетичному розвитку особистості. Цей складний процес повинен бути спрямований на загальний духовний розвиток особистості і завжди мати чітку професійну спрямованість а отже, повинен бути напряду пов'язаний з основами ергодизайну. Саме ергодизайн гармонійно поєднав у собі ергономічну доцільність і красу, технічні та естетичні начала творчої діяльності.

Проте, на відміну від мистецтва, ергодизайн не копіює (не відтворює) оточуючу предметну дійсність, не створює новий видуманий, фантастичний світ, а проектує нові, покращені (ергономічно-олюднені) об'єкти предметного світу людини. А, отже, за своєю суттю, ергодизайн виступає особливим методом пізнання дійсності – оточуючого соціокультурно-предметного світу і людини в ньому та реалізується не через абстрактні категорії, а безпосередньо через сутність людини, адже саме в ергодизайні пізнання і оцінка будь-якого об'єкту предметного світу розглядаються через призму людини, через її психофізіологічне та естетичне сприйняття та розуміння оточуючого предметного світу.

При цьому, ергономічно втілена в предметному середовищі естетика виступає потужним фактором, який значно підсилює творчий потенціал особистості, підвищує її професійний рівень. Саме тому ергодизайнерська підготовка повинна стати невід'ємною складовою системи формування творчої, естетично розвинутої особистості майбутнього учителя технологій. А сам процес формування готовності майбутніх учителів технології до естетичного виховання учнів повинен бути цілеспрямованим, методологічно та дидактично обґрунтованим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Даниляк В. Эргодизайн, качество, конкурентоспособность / В. Даниляк, В. Мунипов, М. Федоров. – М. : Издательство стандартов, 1990. – 200 с.
2. Державний галузевий стандарт вищої освіти. Спеціальність «Педагогіка і методика середньої освіти. Трудове навчання» напряму підготовки «Освіта» : Проект / [розробл. роб. групою МОН України під кер. Д.О. Тхоржевського]. – К., 2000. – 140 с.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти / Постанова Кабінету міністрів України за № 1392 від 22 листопада 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p#n9>.
4. Дизайн і ергономіка. Терміни та визначення: ДСТУ 3899-99. – [Чинний від 2000-04-01]. – К. : Держстандарт України, 1999. – Ш. 33 с. – (Національний стандарт України).
5. Землянухина Л. Эстетическое освоение предметно-бытовой среды : автореф. дис... канд. философ. наук : 09.00.04 / Л. Землянухина. – К., 1991. – 16 с.
6. Концепція естетичного виховання учнівської молоді в умовах відродження української національної культури // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1992. – № 5. – С. 3–16.
7. Королева Г. Система эстетической подготовки студентов в высшем учебном заведении / Г. Королева, Г. Петрова. – Казань : КГУ, 1984. – 182 с.
8. Краткий словарь по эстетике: книга для учителя / [под ред. М.Ф. Овсянникова]. – М. : Просвещение, 1983. – 223 с.
9. Мирошниченко В. Естетичне виховання в умовах глобалізації інформаційного простору / В. Мирошниченко // Наука і сучасність : зб. наук. праць Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. – К. : Логос. – 2000. – Том XXXIII. – Вип. 2. – С. 108–115.
10. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>.
11. Общие вопросы эстетического воспитания в школе / [под ред. В.Н. Шацкой]. – М. : АПН РСФСР, 1955. – 258 с.
12. Печерский И. Эстетическое воспитание на уроках труда / И. Печерский. – М. : Просвещение, 1970. – 276 с.
13. Толпыгина И. Подготовка студентов к эстетическому воспитанию учащихся / И. Толпыгина / [под ред. Н. Болдырева, Е. Умрейко]. – Минск : МГПИ, 1973. – 214 с.
14. Эстетическое воспитание в школе / [под ред. Б. Лихачева]. – М. : Педагогика, 1980. – 136 с.
15. Эстетическая культура и эстетическое воспитание: кн. для учителя / [сост. Г.С. Лабковская]. – М. : Просвещение, 1983. – 304 с.